

Beata Raszka

TURYSTYKA W PARKACH NARODOWYCH?

TAK! — ALE JAKA?

**(Zagospodarowanie turystyczne Wielkopolskiego Parku
Narodowego)**

Tourism in the national parks? Yes! — but of what kind?

**(The tourist management plan for the
Wielkopolski National Park)**

Abstract

The Wielkopolski National Park (WNP) located close to the town infrastructure of Poznań (W Poland) is a traditional place of weekend recreation for the town inhabitants. The unique areas with most valuable nature are also most attractive from the tourists' point of view. Neither protection as nature reserves, nor a net of tourist routes can provide a free from conflicts fulfilment of the two different functions of the Park: protective and cognitive. The plan of spatial management of the WNP solves these conflicts. Spontaneous recreation activities are proposed to be shifted from the centrally situated valuable areas to the margins; a correction of tourist routes and creation of bicycle and didactic paths are proposed in the plan. The plan gives also an important role to the towns and villages situated on the area of the WNP — as tourist centres with overnight and recreation facilities. Giving an economical „push”, it helps these places to revive. This in consequence may change the image of the Park among the local communities, ill-disposed to the greater investment rigour within its borders.

KEY WORDS: W Poland; national parks; tourism; nature conservation.

Wstęp. Turystyka i rekreacja na obszarach chronionych ma tytuł zwolenników co przeciwników. Ochrona przyrody — cel idealny — kłóci się z często komercyjnym podejściem do turystyki. Należy zdać sobie sprawę z kilku faktów — 1° — obszary objęte parkami narodowymi odwiedzane były jako tereny wypoczynkowe wcześniej niż istnieje idea parków narodowych; 2°

— ogromne wartości estetyczne, przyrodnicze i kulturowe, a także dogodne warunki uprawiania sportów przyciągają wielu chętnych; 3° — turystyczny bussiness to duże pieniądze, które mogą prowadzić do przeinwestowania terenu w pogoni za zyskiem; z drugiej strony są stymulatorem lokalnego rozwoju.

Ruch wypoczynkowy to turystyka pobytowa, połączona ze zwiedzaniem i okazjonalne, krótkie przyjazdy sobotnio-niedzielne. Drugi typ dominuje na obszarach sąsiadujących z dużymi ośrodkami miejskimi; jest charakterystyczny dla Wielkopolskiego Parku Narodowego.

Wielkopolski Park Narodowy od lat cieszy się niesłabnącą popularnością jako miejsce spędzania pogodnych dni weekendowych. Dostępność Parku jest doskonała — dobre połączenie kolejowe umożliwiające sprawny i szybki powrót, lokalna sieć dróg ułatwiają dostęp nawet do miejsc rezerwatowych. Według szacunkowych danych corocznie WPN odwiedza ok. 2.000.000 osób. Ośmiotysięczne Puszczykowo, dwunastotysięczna Mosina i piętnastotysięczny Stęszew oraz szereg drobnych jednostek osadniczych to dodatkowe tysiące ludzi bezpośrednio wpływających na środowisko Parku.

Kolizje między funkcją ochronną a rekreacyjną WPN.

Kolizje między funkcją ochronną a rekreacyjną WPN dają się uporządkować w następujący szereg (ryc. 1):

K o n c e n t r a c j a r u c h u w y p o c z y n k o w e g o .
Ruch rekreacyjny napływający z Poznania koncentruje się w kilku miejscach WPN. Tereny przyrodniczo najbardziej wartościowe postrzegane są jako najdogodniejsze pod względem turystycznym i rekreacyjnym. Najchętniej odwiedzane to rezerwat Jez. Góreckie i obszary z nim związane — rezerваты Grabina i Sarnie Doły oraz Osowa Góra. Kolejne miejsca koncentracji, wyposażone w pewną infrastrukturę wypoczynkową, to Puszczykowo, rynna jezior Witobelskiego i Dymaczewskiego oraz Jez. Lipno. Ponadto nad innym jeziorem parku, Rosnowskim, ulokowany został o latach siedemdziesiątych zamknięty ośrodek

ogródków działkowych, bardzo intensywnie użytkowanych gospodarczo i rekreacyjnie (w sezonie letnim — drugie domy poznaniaków).

Ryc. 1. Obciążenie turystyczne Wielkopolskiego PN — stan obecny.
 Legenda: 1 — muzea, 2 — parkingi, 3 — ośrodki wypoczynkowe zorganizowane, 4 — ośrodki wypoczynkowe „dzikie”, 5 — rezerwy ścisłe.

Fig. 1. Tourist utilization of the Wielkopolski NP — the present state.
 Legend: 1 — museums, 2 — parking, 3 — organized recreation centres, 4 — „wild” recreation centres, 5 — strict nature reserves.

Trasy turystyczne. Szlaki turystyczne przechodzące przez WPN, o łącznej długości ok. 80 km, pochodzą z okresu przedwojennego. Ostateczna ich wersja zaaprobowana została w 1957 r., tj. w chwili utworzenia Parku. Są to szlaki otwarte, ogólnodostępne. Na znacznej długości biegną skrajem rezerwatów ścisłych lub przecinają je. Tym samym zakłócają możliwość właściwego funkcjonowania rezerwatów i podważają zasadność obejmowania ścisłą ochroną tych miejsc.

Układ komunikacyjny. WPN jest przecięty szeregiem dróg o znaczeniu ogólnokrajowym oraz przez lokalne drogi. Jedna z nich, stanowiąca dość intensywnie użytkowany skrót trasy Poznań-Mosina-Wrocław, przecina dwa rezerваты ścisłe. Likwidacja kursów pociągów do stacji Osowa Góra spowodowała, generalnie, ograniczenie napływu turystów, ale równocześnie przyczyniła się do zintensyfikowania ruchu samochodowego.

Ułatwiony dostęp do centrum Parku wywołany motoryzacją (notabene Poznań i Puszczykowo mają największy wskaźnik „usamochodowienia” — 1 samochód przypada na 1,8 statystycznego mieszkańca) spowodował, że szlaki turystyczne przestały funkcjonować jako ścieżki porządkujące ruch rekreacyjny, a ochrona rezerwatowa ugięła się pod naciskiem rzesz zwiedzających.

Wykorzystanie jezior rezerwatowych jako kąpielisk. Na tego rodzaju presję szczególnie narażone jest jez. Góreckie. Przed utworzeniem Parku rzeczywiście służyło jako miejsce kąpieli i wypoczynku nad wodą, wyposażone w pomosty i zorganizowane plaże. Z chwilą powstania Wielkopolskiego Parku Narodowego, doceniając malowniczość krajobrazu, walory przyrodnicze zbiornika (miejsce gniazdowania perkozów, zbierania się ptaków podczas sezonowych przelotów, obecność raka szlachetnego, wulfii bezkorzeniowej a w sąsiedztwie m. in. lilii złotogłów i wawrzynka wilczełyko) objęto ten obszar ochroną rezerwatową. Wykluczenie możliwości kąpieli i uprawiania sportów wodnych budzi silny sprzeciw, a zakazy są nagminnie łamane.

Próba znalezienia „złotego środka” między wykorzystaniem turystycznym i rekreacyjnym WPN a jego funkcją ochronną. Ustawa o ochronie przyrody z 1991 r. funkcje ochronne parków narodowych przedkłada nad poznawcze i turystyczne (cyt.: „Nadrzędnym celem parku narodowego jest poznanie, zachowanie całości systemów przyrodniczych danego terenu wraz z warunkami ich funkcjonowania oraz odtwarzanie zniekształconych i zanikłych ogniw rodzimej przyrody”). Nie może być jednak tak, aby całkowicie wykluczyć tę tak ważną społeczną funkcję parków, jaką jest rekreacja. Należy więc znaleźć dla niej odpowiednie miejsce i sposób realizacji. Plan zagospodarowania przestrzennego WPN w znacznej mierze może być traktowany jako sposób na rozwiązanie tychże konfliktów oraz stanowić plan ochrony Parku, a przynajmniej dać podstawy do stworzenia takiego planu (ryc. 2).

Podstawowe działania jakie plan proponuje zarządzającym obszarem WPN to:

Korekta przebiegu szlaków turystycznych. Sprowadza się do:

- wykluczenia przebiegu ścieżek turystycznych przez rezerwaty ściste,
- zamiany otwartych ogólnodostępnych szlaków turystycznych (a przynajmniej ich pewnych fragmentów) na tematyczne ścieżki dydaktyczne dostępne z przewodnikiem.

Ograniczenie ruchu samochodowego przez:

- poprowadzenie ścieżek rowerowych, organizację wypożyczalni rowerów i miejsc parkingowych dla nich,
- zamianę publicznej drogi przecinającej rezerwat w drogę wewnętrzną i wykluczenie na niej ruchu samochodowego; wprowadzenie tu rowerów, meleksów. W przyszłości szlak ten połączyłyby trzy muzea o profilu przyrodniczym mieszczące się na terenie Parku, tj. Muzeum Rolnictwa w Szreniawie, ośrodek dydaktyczno-muzealny WPN oraz Muzeum Fiedlera w Puszczykówku. Projektuje się, w oparciu o lokalne stajnie wykorzystanie powozów i bryczek.

Ryc. 2. Zmiana — propozycja — zagospodarowania turystycznego Wielkopolskiego PN.

Legenda: 1 — ścieżki dydaktyczne, 2 — ścieżki rowerowe, 3 — ścieżka kultura zdrowia, 4 — muzea, 5 — centrum dydaktyczne, 6 — centrum turystyczne, 7 — ośrodki wypoczynkowe, 8 — parkingi.

Fig. 2. Proposed tourist management of the Wielkopolski NP.
Legend: 1 — didactic paths, 2 — bicycle paths, 3 — health paths, 4 — museums, 5 — didactic centre, 6 — tourist centre, 7 — recreation centres, 8 — parkings.

Utworzenie ośrodka dydaktyczno-muzealnego nad jez. Góreckim oraz minibusu zatrzymującego pseudoturystów na granicy rezerwatów.

Przeniesienie koncentracji turystyki z miejsc wewnątrz Parku na obrzeże poprzez utworzenie kąpielisk w rynnach jezior Witobelskiego i Dymaczewskiego, wyposażonych w infrastrukturę wypoczynkową i turystyczną o wysokim standardzie.

Nadanie Mosinie i Puszczykowi roli miast letniskowych i centrów turystycznych, z bazą noclegową i wypoczynkową, z których prowadzićby znakowane i dobrze wyposażone trasy na obrzeża Parku. Dla Puszczykowa potencjalnie najkorzystniejsze są obszary nadwarciańskie (utworzenie przystani i systemu basenów), dla Mosiny — istnieje możliwość zagospodarowania terenów podmiejskich, powyrobiskowych.

We wszystkich tego rodzaju działaniach należy mieć na względzie dobro trzech czynników: przyrody, turystów i lokalnych społeczności. Lansowany w krajach zachodnich *sustainable tourism* — turystyka „sprzyjająca naturze” — ma na celu pogodzenie interesów wszystkich tych elementów. Należy pamiętać, że dobrze realizowana ochrona przyrody nie może odbywać się wbrew ludziom, którzy o działaniach ochronnych decydują lub wykonują je bezpośrednio. Stąd tak ważna jest współpraca i akceptacja społeczna wszelkich poczynań — szczególnie tych, dokonujących się na terenach objętych rygorami gospodarowania. Trzeba zdawać sobie sprawę z faktu, że zawsze działa prawo rekompensaty a przepisy respektowane będą tylko wówczas, jeśli są zrozumiane i uznawane za właściwe.

L I T E R A T U R A

- PAWUŁA R. 1976. Plan zagospodarowania przestrzennego WPN — podstawowe założenia planu, koordynator planu, (mscr.).
- KUBIŚ W., KASPRZAK K., RASZKA B. 1991. Ścieżka przyrodnicza nad Wartą, (mscr.).

KUBIŚ W., KASPRZAK K., RASZKA B., 1991. Ścieżka dydaktyczna „Na Wysoczyźnie”, (mscr.).

Adres autorki:

Wielkopolski Park Narodowy
Pracownia Naukowo-Badawcza
ul. Wysoka 5
62-040 Puszczykowo